

ОСОБЛИВОСТІ ВДОСКОНАЛЕННЯ СТУПЕНЕВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена систематизації основних підходів до визначення сутності і значущості рівнів і ступенів освіти. Розглянуті проблеми вдосконалення ступеневої освіти на рівні галузі освіти, на рівні вищих навчальних закладів України. Визначені підходи до формування класифікації ступенів освіти.

Ключові слова: *ступенева освіта, рівень освіти, наукові ступені.*

Статья посвящена систематизации основных подходов к определению сущности и значения уровней образования. Рассмотрены проблемы усовершенствования многоуровневого образования на уровне отрасли образования, на уровне высших учебных заведений Украины. Определены подходы к формированию классификации уровней образования.

Ключевые слова: *многоуровневое образование, уровень образования, научная степень.*

The article is devoted to the systematization of the main approaches to the definition of values and levels of education. The problems of improving multi-level education at the level of the education sector at the level of the higher educational institutions of Ukraine. Trips to the formation of defined classification levels of education.

Keywords: *multi-level education, education, scientific degree.*

Постановка проблеми. Проблема пошуку шляхів подолання економічної кризи напряму пов'язана з розвитком професійної освіти. Без вдосконалення освіти в Україні неможливий подальший економічний розвиток. Разом з тим, принцип безперервної освіти в Україні спотворений, оскільки, по-перше, сприяє накопиченню лише теоретичної бази, по-друге, в умовах відсутності робочих місць освіта бере на себе функцію часового буфера для вповільнення притоку нової робочої сили на ринок праці. Мета навчання в такому просторі невизначена, рівень освіти слабо корелює з професійними якостями випускника вищого навчального закладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблеми вдосконалення ступеневої освіти досліджені у працях В. Андрущенко, Ю. Житецького, В. Кременя, К. Пішеніної, С. Сисоєвої.

Багато наукових праць присвячено порівнянню особливостей систем освіти різних країн. Також наукові розробки стосуються активізації навчання студентів або учнів, наголос робиться на зміні підходів до навчання на рівні навчального закладу.

Наприклад, Ю. Житецький наголошує на необхідності розвитку відповідальності людини, застосування прийому мультиальтернативності вирішення завдань у процесі неперервного навчання [5]. С. Сисоєва звертає увагу на необхідність розвитку творчої активності, особистісно орієнтованого навчання при безперервності освіти [9].

Мало досліджені шляхи вдосконалення ступеневої освіти на рівні галузі освіти України.

Постановка завдань. Закон України Про вищу освіту [1] не надає визначення освітнього ступеня, натомість є освітній рівень та освітньо-кваліфікаційний рівень (таблиця 1).

Таблиця 1

Рівень освіти відповідно до Закону України Про вищу освіту

Освітній рівень вищої освіти	характеристика вищої освіти за ознаками ступеня сформованості інтелектуальних якостей особи, достатніх для здобуття кваліфікації, яка відповідає певному освітньо-кваліфікаційному рівню
Освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти	характеристика вищої освіти за ознаками ступеня сформованості знань, умінь та навичок особи, що забезпечують її здатність виконувати завдання та обов'язки (роботи) певного рівня професійної діяльності

Проект Закону України Про вищу освіту від 28.12.2011, який був відкликаний 12.12.2012 року, включав таку класифікацію рівнів освіти у вищих навчальних закладах: освітньо-кваліфікаційний, освітньо-науковий, науковий рівень [2]. Питання ступенів освіти розглядалось у контексті документів про вищу освіту. Встановлюються такі види державних документів за певними освітньо-кваліфікаційними, освітньо-науковим, науковим рівнями:

- диплом молодшого спеціаліста;
- диплом бакалавра;
- диплом магістра;
- диплом доктора філософії;
- диплом доктора наук.

Таким чином, ступені освіти відповідають отриманим документам, які мають підтвердити кваліфікаційний рівень.

На нашу думку, це неправильний підхід, адже при цьому зовсім не береться до уваги досвід роботи, здатність виконувати додаткові завдання та обов'язки, підтверджена стажем. Отримання диплома доктора наук особами у віці до 30 років має місце і сприяє скептичному ставленню щодо компетенції носія такого документу.

Визначаючи ступені освіти як документи, що підтверджують кваліфікацію, необхідно також включати і документи, що підтверджують практичні навички, набуті в режимі роботи. Інакше маємо розрив між теорією і практикою, наукою і роботою, який все збільшується.

Сьогодні післядипломна освіта включає:

спеціалізацію — набуття особою здатності виконувати окремі завдання та обов'язки, що мають особливості, в межах спеціальності;

підвищення кваліфікації — набуття особою здатності виконувати додаткові завдання та обов'язки в межах професійної діяльності або наукової спеціальності;

стажування — набуття особою досвіду виконання завдань та обов'язків певної професійної діяльності або наукової спеціальності.

Здобуття цих рівнів не впливає у ВНЗ на оплату праці викладачів.

Методологічні положення зі статистики освіти визначають освітній ступінь як градацію навчального досвіду та відповідних знань, які є обов'язковими для учасників навчальної програми [3].

Ступені безпосередньо пов'язані зі складністю програми. Основні критерії для визначення освітнього ступеня - освітня направленість програми та кваліфікація викладацького персоналу. Зазначені в цьому контексті категорії відображають значні за масштабами просування в рамках навчального процесу, починаючи із найнижчої (елементарної) освіти до найскладнішої освіти. Чим складніша програма, тим вищий освітній ступінь.

При організації державних статистичних спостережень і збиранні адміністративних даних в Україні визначаються освітні та освітньо-кваліфікаційні рівні, а також наукові ступені:

1. Освітні рівні: початкова загальна освіта; базова загальна середня освіта; повна загальна середня освіта; професійно-технічна освіта; базова вища освіта; повна вища освіта.

2. Освітньо-кваліфікаційні рівні: кваліфікований робітник; молодший спеціаліст; бакалавр; спеціаліст, магістр.

3. Наукові ступені: кандидат наук; доктор наук.

Таким чином, освітні ступені розглядаються лише як наукові. Такий підхід невірний, адже ступінь освіти не може починатись відразу з кандидата наук. Класифікація наведена вище, ще раз підкреслює відірваність науки від практики.

Оскільки попит диктує пропозицію, то перебудова освіти не може відбутись без змін у економіці держави. На сучасному ж етапі реальним завданням освітнього простору в Україні є навчання фахівців, які зможуть у майбутньому сформувати попит на якісні освітні послуги через можливості надати роботу та оплатити фахівця високого рівня.

На нашу думку, вдосконалення ступеневої освіти в Україні необхідно проводити виокремлюючи рівні - інформаційний та економічний, рівень галузі та рівень навчального закладу (таблиця 2).

Таблиця 2

Матриця рівнів вдосконалення ступеневої освіти

Рівні впливу	Інформаційний	Економічний
Галузь освіти	Вдосконалення нормативної бази, структуризація відповідних понять	Фінансування державних закладів освіти не залежно від кількості бюджетних місць
Навчальний заклад	Розробка внутрішніх стандартів освіти	Формування науково-виробничих лабораторій, що спроможні реалізувати кінцевий продукт

Фінансування державних закладів освіти не залежно від кількості бюджетних місць дозволить зосередитись не на боротьбі з корупцією, профанацією якості освітніх послуг, коли від викладачів вимагається одночасно дотримуватись протилежних стандартів, нав'язаних економічною ситуацією – по-перше, будь що поставити студенту-платнику задовільну оцінку, по друге, поставити її вчасно, по третє – не допускати великої кількості відмінних оцінок по причині лімітування коштів за КЕКВ 1120. Одночасно у відомості повинні бути оцінки, що забезпечують середній бал, прийнятний для проходження різноманітних перевірок, акредитацій, тощо.

В таких умовах показники якості освіти не можуть відповідати своїй суті.

Можливість здійснювати відсів студентів за неуспішність не повинна корелювати з коштами, які йдуть на поточні видатки. Плата студентів повинна йти суто на капітальні видатки. На сьогодні основною проблемою освіти є проблема посилення кореляції грошових потоків та результатів діяльності навчальних закладів.

Результативні показники, прийняті для оцінки ВНЗ традиційно стосуються кількості студентів. Уточнення, суттєве для державного вишу – кількість бюджетних місць та кількість студентів, що самі оплачують навчання.

При такому підході наукова робота, виховна, методична у ВНЗ по суті залишається без фінансування, хоч ці показники мають значення при акредитації.

Більша частка видатків спеціального фонду, який у вищих навчальних закладах в основному формується за рахунок плати за навчання студентів, йде на оплату праці викладачів. Це не сприяє покращенню якості освіти, до тих пір, поки ця ситуація зберігатиметься, всі намагання досягнути європейських освітніх стандартів є марними.

Що стосується післядипломної освіти, суттєвим недоліком є те, що при працевлаштуванні роботодавець перевагу надає особам до 30 років. У розвинених країнах, навпаки, ставка робиться на людей з великим досвідом роботи для залучення їх у виробничу сферу. Навчання для людей які мають вже робочий стаж – це і є основне завдання післядипломної освіти. На фахівців такого рівня формується високий попит. Маючи відпрацьовані прийоми роботи і поєднуючи їх з новими знаннями в процесі навчання, студент переходить на якісно новий рівень, аналогів якому в Україні не має, бо принцип безперервності освіти в нашій державі сприяє накопиченню теоретичної бази, навіть при паралельній роботі студента.

Висновки. Гнучка ступенева система освіти повинна дозволяти переривати навчання на будь-якому рівні, змінювати профіль навчання, продовжувати освіту.

Ступені освіти повинні бути структуровані для кожного напрямку і включати не тільки наукові ступені (кандидат наук, доктор наук), але й ступені, які надаються після підвищення курсів кваліфікації, робочого стажу, тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про вищу освіту. Верховна Рада України; Закон від 17.01.2002 № 2984-III
2. Проект Закону України Про вищу освіту від 28.12.2011 – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb>
3. Методологічні положення зі статистики освіти затверджені Наказом Державного комітету статистики України від 09.11.2011 № 288
4. Згуровський М. Основні завдання вищої освіти України щодо реалізації принципів Болонського процесу та забезпечення вимог сфери праці / М. Згуровський // Вища школа. – 2004. – № 5–6. – С. 54–61.
5. Жидецький Ю. Розвиток відповідальності особистості у ступеневій освіті // Вісник львів. ун-ту. Серія педагогічна. 2004. вип.18. с. 30–36
6. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / Посібник За заг. ред. О.І. Локшиної – К.: К.І.С, 2004. –128 с.
7. Пішеніна, К. К. Структурні особливості удосконалення державного управління науково-професійною ступеневою освітою [Текст] / К. К. Пішеніна // Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка. — 2012. — Вип. 35, Ч. 1. — С. 194-197.
8. Пішеніна К.К. Шляхи впровадження науково-професійної ступеневої освіти як складової державного управління освітньою сферою – Режим доступу : <http://www.sworld.com.ua/simpoz1/149.pdf>
9. Сисоєва С. О. Вища освіта України: реалії сучасного розвитку : [монографія] / Світлана Сисоєва, Ніна Батечко ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. - К. : ВД ЕКМО, 2011. - 341 с.